

РОЗДІЛ XVII. ІСТОРІЯ ФІЗІОЛОГІЇ

ПРОФЕССОР Б.Ф. ВЕРИГО (1860–1925) В ОДЕССЕ І ЕГО ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ОБЩЕСТВЕ ОДЕССКИХ ВРАЧЕЙ

Ю.К. Васильев

Сумського національного університету

На 1894–1914 рр. приходиться одесский период життя та діяльності фізіолога Бронислава Фортуната Вериго (1860–1925). 24 квітня /6 травня 1894 р. приват-доцент Петербурзької військово-медичної академії Вериго був призначений екстраординарним професором Новоросійського університета (НУ) на кафедрі фізіології фізико-математичного факультета. Через чотири роки – 1/13 грудня 1898 р. – він став ординарним професором. В 1900 р. в НУ почав функціонувати медичний факультет, де згідно з університетським уставом була передбачена кафедра фізіології. Професор Вериго 28.04/11.05.1901 р. перешов на посаду ординарного професора медичного факультета. Неодноразово він був в наукових командирюваннях: «з ученою метою за межами» (25.08/7.09–15/28.09.1901), в Москву на Пироговський з'їзд лікарів та в Петербург на XI з'їзд експериментаторів та лікарів (листопад 1901 р. – січень 1902 р.), в Москву на XII з'їзд експериментаторів та лікарів (листопад 1909 р.). 13/26 лютого 1912 р. відзначилося 25 років його «учебної служби», що давало право на пенсію. Однак 52-річний учений був в расцвіті своєї наукової діяльності та зважаючи на відсутність Міністерства народного просвіщення був залишений «на дальнішій службі строком на 2 роки». 10/23 травня 1914 р. Височайшим приказом Б.Ф. Вериго був увічнений в службі за вислугу установлених строків. В 1894 р., то єсть в рік переїзду в Одесу, професор Вериго був обраний дійсним членом Общества одеских лікарів (ООВ) та залишався им впродовж всього терміну життя в цьому місті. Два роки він був товарищем (то єсть замісником) председателя ООВ. 12/24 листопада 1894 р. на річному засіданні Общества він вперше раз обирається товарищем председателя ООВ. В наступному році – 1/13 жовтня – він переизбирається в цій посаді. На цей період припадає видання Обществом щотижневої «Южно-російської медичної газети», на сторінках якої поміщалися протоколи засідань ООВ та доповіді, складені на засіданнях ООВ. В цьому виданні було опубліковано та повідомлено професором Вериго «Про іммунітет» (1896. – № 16. – С. 185–186; № 17. – С. 199–202; № 18. – С. 211–214).

УЧЕНИК ПРОФЕССОРА Б.П. БАБКИНА – СЕМЕН АНДРЕЕВИЧ КОМАРОВ (1892–1964)

К.К. Васильев, В.Ю. Гарбузова

Сумського національного університету

В 1922 р. одеский фізіолог-професор Бабкін (1877–1950) був вислан за межу за «контрреволюційну діяльність». С 1928 р. він професор в університеті Мак-Гілл (Монреаль, Канада). В цьому університеті він працював у студентському колективі Семена Андріївича Комарова (1892, Луганськ – 1964, Філадельфія), який в 1915 р. закінчив Харківський університет та був обраний сверхштатним асистентом кафедри медичної хімії цього ж університета, з 1922 р. – професор кафедри фізіології Латвійського університета. В 1930 р. С.А. Комаров переїжджає в Монреаль та починає працювати в лабораторії Бабкіна. В 1935 р. він захищав дисертацію на ступінь доктора філософії (фізіологія). В серії праць представив перші убедливі докази того, що гастрин не є гістаміном, а поліпептидом. Його праці стали основою для наступних досліджень, які в кінці конців, привели до відкриття, хімічної ідентифікації та синтезу гастрина Грегором (Gregory) та його колегами. Ряд його досліджень присвячений дослідженням желудочного муцина та мукопротеїдів. Уже в 1932 р. з'явився

ляется совместная его с Б.П. Бабкиным первая публикация на данную тему. В лаборатории профессора Бабкина С.А. Комаров изучал ингибирующее воздействие муцина на пищеварительную деятельность. Еще одним важным вкладом С.А. Комарова в проблему мукопротеидов была косвенная демонстрация наличия, как минимум, двух различных мукопротеидов в желудочном соке. Семен Андреевич продолжал заниматься желудочными мукопротеидами вплоть до 1953 г., когда он выступил со своим последним обозрением по этому предмету. Он акцентировал внимание на сложности желудочных мукопротеидов, множестве их происхождений. У него был неослабевающий интерес к изучению мукосубстанций, которые в то время были проигнорированными многими исследователями: «Все же слизь – это очень реальная вещь, столь же реальная, как и сам желудочный сок». В начале 1940-х гг. из-под пера Комарова вышло несколько работ о пепсине. Утверждая, что последний, фактически, один из существенных элементов в генезе пептической язвы и что слизь могла бы защитить слизистую оболочку желудка либо как физическое, или как химическое антипепсиновое вещество, он показал более превосходящие свойства геля алюминия гидроокиси в сравнении с гидрокарбонатом натрия. Тогда же появились первые публикации С.А. Комарова о желудочной секреции у собак. В 1942 г. С.А. Комаров переходит на работу в университет Темпл (Філадельфія, США). Он – автор некролога профессора Бабкина (Gastroenterology. – 1950. – 16. – P. 511–514).

К БІОГРАФІИ ФІЗІОЛОГА АКАДЕМІКА І.С. БЕРИТАШВІЛИ

К.К. Васильєв, Н. Чихладзе

Сумський державний університет;
Тбіліський державний університет

Об академіку Іване Соломоновиче Беріташвілі (Берітов; 1884–1974) написано много. Однако до сих пор не освящений одесский період життя ученої. Крім того, немає єдиного мінення про дату його народження. Більшість приводять дату 29.12.1884/10.01.1885 р. (Н.В. Попов та ін.). В (Енциклопедії Сучасної України. – Київ, 2003. – Т. 2) використовуються архівні матеріали, згідно з якими він народився 19/31.12.1884 р. і був хрещений в Веджинській Іоанно-Богословській церкві Сигнахського уезда, де священиком був його батько (подлинник свідчень про народження та хрещення). В 1915 р. в Петроградському університеті (ПУ) він закінчив роботу над магістерською дисертацією, а стипендії до цього часу вже не отримував. Це, можливо, стало причиною, яка заставила його шукати місце в Новоросійському університеті (НУ) в Одесі. На засіданні фізико-математичного факультета НУ 23.10/5.11.1915 р. було заслушано предложение професора В.В. Зав'ялова про обрання на посаду старшого асистента фізіологічної лабораторії І.С. Беріташвілі. Последній був єдино-голосно обраний. Однак внаслідок виникнення переписки між ректорами НУ та ПУ тільки 16/29.12.1915 р. документи були направлені попечителю Одесського учионого округа та лише 22.12.1915/4.01.1916 р. последувало утвердження його в посаді з дня обрання факультетом. Таким чином, фактически одесский період його життя почався в січні 1916 р. І.С.Беріташвілі, будучи магістром, та єдиний як сдавший магістерські екзамени, хоча і не захищивши магістерську дисертацію, міг претендувати на звання приват-доцента. По прочтенні двох пробних лекцій був обраний фізико-математичним факультетом НУ приват-доцентом 10/23.03.1916 р. В Одесі Іван Соломонович працює над дослідженням вищої нервової діяльності. Результати цих дослідженням, якими був установлено ряд нових фактів, були опубліковані після завершення громадської війни. Після відкриття університета в Тифлісі (нині Тбілісі) І.С. Беріташвілі отримав запрошення заснувати кафедру в цьому вузі. І 14 жовтня 1919 р. Одесский період життя Івана Соломоновича Беріташвілі завершився.

К БІОГРАФІИ ФІЗІОЛОГА ПРОФЕССРА Б.П. БАБКИНА (1877–1950)

К.К. Васильев

Сумський державний університет

Согласно архивным данным Борис Петрович Бабкин родился в Курске 5.01.1877 г., а значит по новому стилю – 18.01.1877 г. Некоторые, посчитав, что 5 января это по новому стилю отмечают – 24.12.1876/5.01.1877 г. 12/25.01.1915 г. Высочайшим приказом Б.П. Бабкин переведен на службу в Одессу экстраординарным профессором Новороссийского университета (НУ). После Февральской революции 1917 г. согласно телеграмме Министра народного просвещения от 16/29.03.1917 г. Б.П. Бабкин был устранен от исполнения обязанности профессора, «как назначенный профессор без избрания» с 18/31.03.1917 г. Весной 1917 г. все назначенные профессора России проходили следующую процедуру. Сначала тайное голосование на Совете факультета, затем, при положительном результате, тайное голосование в Совете университета и Б.П. Бабкин приказом Министерства народного просвещения от 18/31.05.1917 г. за № 52 был утвержден, согласно избранию, вновь экстраординарным профессором с 28.03/10.04.1917 г., то есть с даты избрания его университетским Советом. После освобождения одной из должностей ординарного профессора в НУ, Б.П. Бабкин баллотировался на данную вакансию и 14/27.03.1918 г. был Советом университета избран ординарным профессором. Всеукраинский ЦИК 6.09.1922 г. принял постановление «Об административной высылке», которым предусматривалось «в целях изоляции лиц, причастных к контрреволюционным выступлениям» высыпать заграницу «в административном порядке», то есть без суда и следствия только решением особых комиссий при ГПУ (при тогдашней советской тайной полиции). Б.П. Бабкин 19 августа 1922 г. был арестован ГПУ. Приказом по Одесгубпрофобру от 1.09.1922 г. за № 74 из списков Медицинского института «вследствие административной высылки за границу» профессор Бабкин был исключен. Из этого же документа мы узнаем, что всего из Одессы было выслано 11 преподавателей высшей школы.

РОЗВИТОК ФІЗІОЛОГІЇ В ОДЕСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Н.В. Община

Одеський державний медичний університет

Розвиток фізіології в Одеському медичному університеті пов’язаний з іменами таких всесвітньо відомих учених, як І.М. Сєченов, Б.Ф. Веріго, І.С. Берітов (Беріташвілі), Б.П. Бабкін, П.М. Серков, які створили наукові школи і зробили вагомий внесок у розвиток фізіологічних наук не лише відповідно до технічного рівня досліджень під час їх наукової діяльності, але, головне, визначили подальший розвиток деяких напрямів у фізіології і медицині. Для одеської школи фізіологів, що сформувалася з часу роботи в Новоросійському університеті І.М. Сєченова (1871–1876), який створив першу на півдні Росії фізіологічну лабораторію в Одесі і нині основним напрямом є дослідження нервової системи:

1. Електрофізіологічні дослідження периферичної (І.М. Сєченов, Б.Ф. Веріго) і центральної нервової системи (І.М. Сєченов, І.С. Берітов, А.М. Мелік-Меграбов, П.М. Серков і його учні: К.В. Осташков, В.В. Русєв, В.Д. Тараненко, Р.Ф. Макулькін, Н.В. Община, Г.І. Федорович, Д.Н. Тичина, М.В., О.Д. Гаске Е.А. Айрикян і ін.).
2. Вивчення механізмів функціонування мозку і механізмів регуляції фізіологічних функцій організму, у тому числі і в процесі філогенезу і онтогенезу.
3. Б.Ф. Веріго вивчав питання боротьби з інфекціями, фагоцитарними реакціями лейкоцитів, походженням формених елементів крові, А.М. Мелік-Меграбов сумісно зі своїми учнями займався проблемами імунітету і анафілаксії (ще разом з Б.Ф.Веріго) та лімфатичної системи (К.В. Кованов); К.В. Осташков – проблемами тотальної і селективної гіпотермії.

4. Останні 20 років колектив кафедри вивчає механізми розвитку паркінсонізму, епілепсії і механізмів їх експериментальної терапії (О.А. Шандра та його учні – Л.С. Годлевський, Р.С. Вастьянов, А.А. Олейник, Г.О. Волохова, С.Л. Віхрестюк, О.А. Кащенко, Н.В. Копйова і ін.).

Разом з Українським фізико-хімічним НДІ ім. О.В. Багатського НАН України вивчаються фізіологічні ефекти синтезованих в Інституті сполук (феназепам, гідазепам, тілорон) і можливість їх використовування в медицині, також нових речовин нейротропної дії для дослідження механізмів роботи мозку і купірування такої патології мозку, як епілепсія.

GREAT IMPACT OF EEG PIONEER AND FOUNATOR LVIV PHYSIOLOGY SCHOOL ADOLF BECK TO NEUROSCIENCE AND PSYCHOPHYSIOLOGY

Oksana Zayachkivska¹, Anton Coenen², Mechyslav Gzregotsky¹

¹Lviv National Medical University, Ukraine;

²Department of Biological Psychology, Donders Centre for Cognition, Radboud University Nijmegen, Netherlands

zay_oksana@yahoo.com

Lviv National Medical University for 225 years has provided fertile ground for intellectual pioneers. Among prominent scientists who have changed the world through their powerful ideas and discoveries is Adolf Beck (1863–1942) – Professor and chairman of Physiology Department (1895–1932), who developed the concept of brain bioelectrical activity and did much important factual work on the hypothetical functional neurorecording response of the cerebral cortex potentials that has influenced by many stimulations. Beck's experimental "demonstration" of spontaneous cerebral cortex localization activities in 1890 was a major event in the history of Neuro- and Psychophysiology. But his work and life are silent mystery for a wide audience. Prof. Beck left marks of brilliance on neuroscience, documented in a record of 180 published items and one text book of Human Physiology, produced over a 45-year period. The famous neuroscientist Mary Brazier wrote: "Beck's thesis ... gives us more experimental details (as required for a doctorate) than Caton's three reports in medical journals" (from "The discoveries of the steady potentials of the brain: Caton and Beck"). Beck's research interest was also related to visceral and endocrine gland physiology. Working on Lviv University in 1897 Prof. A. Beck was organizer of Physiology Institution and Physiology- Pharmacology Association. In 1905, 1908, 1911 he was nominated to Nobel Prize in Physiology or Medicine. It also accentuated the main role which researchers from Eastern Europe played at that time in the scientific field. Alumni of Jagiellonian University (Cracow), Professor and founder of Physiology Department. in Lviv University Dr. A. Beck was an exceptional scientist, an exceptional scholar, and an exceptional man. These three aspects of his personality are inseparable because he successfully integrated them into life, produced harmony between his great intellectual, cultural and moral qualities. Beck's scientific and life heritage retains a great importance in the history of world medicine, especially in relation to the very unique period in the history of Central and Eastern Europe, before, during and after WW1 and until WW2. The fire of WW1 and WW2 was affect on life of Prof. A. Beck without regard to his high status in university (rector and well known scientist). Dramatic effect of historical situation reflected the tragic horror and in 1915 Beck was arrested. Liberation of Adolf Beck was initiated by Ivan Pavlov, knows him through scientific contacts. To avoid a Nazi concentration camp Adolf Beck in 1942 died from suicide. Historical turbulents initiate these huge moral concessions. Drama of A. Beck, representing of intellectual elite, shown how low the cost of personal life in time war-induced falling of moral standards. In this sense only persons with ever-higher moral responsibility for self and society could win over fear and do how from them required a human duty.